

*Gyenes Zsolt:
Szinkrónia – Egy összművészeti kísérlet
(kutatási) háttéréről*

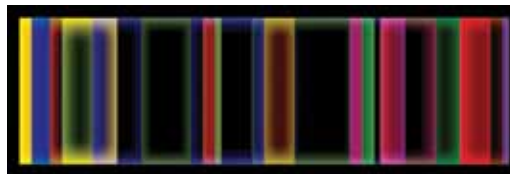
Vilém Flusser egy olyan zárt rendszert hozott létre, melynek médiafilozófiai elemei „kikezdehetetlennek” tűnnek. Kritikája egy újabb rendszer felállításával valósulhat meg. Írásaiban¹ a kép, a szöveg és a technikai kép kronológiájának, egymáshoz való viszonyának feltérképezése történt.

Fontosabb gondolatait a következők szerint is értelmezhetjük. A mágikus képet előbb illusztrálta, majd teljesen „eltakarta” a szöveg. A szöveg önálló valósággá vált, úgy absztrahálódott, hogy a képi valóság mágiája megszűnt általa. A világ lineárisan, szövegekbe kódolódott. A történetet felváltotta a történetiség, a történelem.

További kérdések kerülnek felszínre. A szöveg absztrakciója – ezek után – mi módon transzkódolható át képekbe? A megvalósított kép milyen viszonyba kerül a valósággal? A technikai képnek milyen szerep juthat ebben a „történetben”? Beszélhetünk-e „új-mágiáról”? A valóságtól eltávolodott szövegből való kiindulás, transzpozíció milyen típusú képet generál? Az idea, a koncept, a virtuális kép, a geometria nyelve stb. létrehozhat-e egy olyan új valóságot, melynek referenciapontjai, utalásrendszere, analóg-karaktere teljesen új viszonyok feltárására ösztönözhet? A konkrét művészet konkretizálása egy újabb szintnek nevezhető? Ilyen és hasonló kérdések merülnek fel – Flusseren túl – a szövegekből generált audio-vizuális virtuális világok létrehozása kapcsán.

Legutóbbi egyéni kiállításom² – mely lényegében egyetlen egy installációt takart – egy olyan összművészeti kísérletnek tekinthető, ahol a különböző médiumok közötti átjárhatóságra tettem/teszek kísérletet. Ezt a legújabb médiatechnológiák bevonásával valósítottam meg.

A munka létrehozását többirányú kutatás előzte meg, mely a szöveg transzkódolásán túl, hang/zene és szín/forma analógiáját célozta meg. A kutatás azóta is folyamatos. Első lépésben a színorgonák megalkotóinak „bátorsága” és példái inspiráltak. Egy olyan egyéni rendszer megvalósításán fáradozok, mely lehetővé teszi az említett „média-átjárhatóságokat”. Már az elején világossá vált, hogy buktatók is szép számmal akadnak. Ez tovább fokozhatja a szellemi izgalmat, melyet a téma, annak gyakorlata kiválthat.

1. Gyenes Zsolt: *Partitúra-átirat, elektrográfia*
107x36 cm, digitális C-Print, 2012.

Régi, több száz éves vágy, hogy az egyes hangokhoz megtalálják a megfelelő színeket. Szín, illetve színharmóniák és hang/zene több szálon kapcsolódhat egymáshoz. Mindkettő erős érzelmeket kelthet és kellően „absztrakt” tulajdonságú. Fred Collopy³ összehasonlításából is kiderül, hogy a legtöbb szín-hang analógiákat „vizionáló” művész, tudós – Newton úttörő példájából kiindulva – a színek egymást követő színeit alkalmazta rendszere megvalósítása kapcsán. Egyetlenegy valaki emelkedett ki, tért el a többiektől: Alexander Szkrjabin (1872-1915), huszadik század eleji orosz zeneszerző. Szkrjabin szinesztétának vallotta magát és erre építette megfeleltetéseit. Bár ő is beismerte, hogy csak bizonyos hangoknál „műkö-

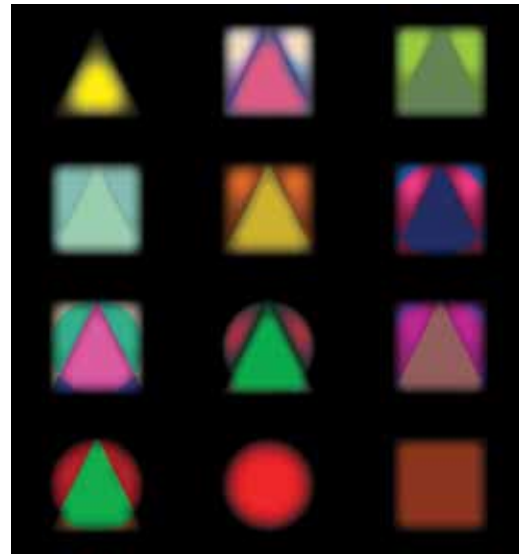
dik” a képessége, ezért a kvintkör rendszerét hívta segítségül.⁴

A színeztetők szabadabb asszociációs rendszeréhez közelít a cangiante színkezelés, festés-mód. A reneszánsz korban, illetve az azt követő időszakban több kanonizált színtfestési rendszer, mód uralkodott. Ilyen volt pl. a chiaroscuro (pl. Michelangelo da Caravaggio: *Máté elhívása*, 1599-1602), a sfumato (pl. Leonardo da Vinci: *Szent Anna harmadmagával*, 1508-1510), az unione (pl. Raffaello Santi: *Alba Madonna*, 1510-1511) és a cangiante. Az első kettő nem használt tiszta színeket. Az unione árnyékezelése hagyományosan a feketével való keverés különféle arányaira épült. Viszont a cangiante színkeverésnél a tiszta színek használatánál bizonyos „váltásokat” észlelhetünk. Egyrészt nem használ feketét a sötétítésnél, hanem helyette a színek egymást követő sorát kimozdítja és pl. egy sárga drapéria árnyékainál egyszer csak a monokrómia, illetve a sor után átvált zöldbe. Ezt gyönyörűen megfigyelhetjük Michelangelo Buonarroti Sixtus-kápolna freskójánál (1508-1512). Michelangelo annyira modern, hogy még az impresszionistákat is „megelőzi” színhasználatában. Az utóbbi években Ilona Keserü Ilona foglalkozik behatóan művészete kapcsán a cangiante színkezeléssel.⁵

Szkrjabin „színzenéjéhez” a XX. század első felében – talán – csak Alexander László tudott hasonlóan „érvényes” gondolatokat és hozzá illeszkedő művészeti gyakorlatot megvalósítani. Felismerte pl., hogy a szín-hang analógiáknál fontos az alak, a forma is, illetve, hogy „egy színnel több hangot kell szembeállítani”.⁶

A színorgonák építői, a vizuális zene úttörői kö-

zül a legtöbben belefutottak abba a csapdába, hogy a hangot „direkt módon”, leginkább a vélt fizikai azonosságok alapján igyekeztek hozzárendelni a vizuális elemekhez, pontosabban a színekhez. Jörg Jewanski a szín és hang összevetése kapcsán számtalan ponton elemzi ezt a kettőséget, az alapvető eltérést a két médium között.⁷ Néhány ezek közül: a fény elektromágneses hullám, míg a hang mechanikus rezgéshullám, két egymás melletti szín harmonikus hatású (monokróm), míg két egymás melletti hang disszonáns és a szín érzékelése abszolút, ellenben a hang viszonyított (egymáshoz).

2. Gyenes Zsolt: Állóképek a „Szinkronia '12” című installáció animációs részéből, elektrográfia 20x20 cm egyenként, digitális C-Print, 2012.

Alexander László is írt a forma és szín, illetve a hang kapcsolatáról. A Bauhausban az alapformák a főszínekhez rendelődtek: a kör kék, a négyzet vörös és a háromszög sárga kitöltést kapott.⁸ Ingo Glass német képzőművész „felrúgta” ezt a kánont és megcserélte a kör és négyzet színét (1989). Egész művészete erre a három szín-formára épül, hitelesen üzenve egy „kozmosz” nyelven a kor emberének.⁹

3. Fotók a kiállításról. Gyenes Zsolt: „Szinkronia '12”, SMOK, Slubice, Lengyelország, IAbiRynT, Festival Nowej Sztuki / Festival der neuen Kunst, Slubice-Frankfurt (Oder), 2012. október

A „Szinkronia '12” című installáció „ideológiai háttere” az előbbieken felsorakoztatott kutatásokat, példákat vette kiindulási alapul. A „médiu-
mok közötti átjárhatóság” három fő lépésben való-

sult meg. Egy szöveg volt a kiindulás, mely „talált” töredék volt: „I really want to see you”¹⁰. Túl nagy jelentősége nincsen a szövegnek, bár annyi mindenképpen, hogy azonosulni tudjon vele az alkotó, illetve kellően „nyitott” legyen, azontúl a betűk elrendezése „zeneiséget” innováljon. Ezt a rövid szövegtöredéket egy saját rendszer segítségével „átfordítottam” hanggá, illetve zenévé. A megfelelő szöveg „szövedéke” hasonló tulajdonságokkal rendelkezhet, mint egy egyszerű zenei struktúra. Geometriai szerkesztéseket alkalmaztam, melynek alapját a szöveg betűinek azonosságai és egymáshoz való viszonyai határozták meg. Segítségül hívtam egy másik „szólamnál” a Braille-írás (vizuális, geometrikus) karakterét is. Egy partitúrát készítettem, mely a munka folyamán végig alapvető tájékozási, megvalósítási dokumentumként szolgált. Ezt a tervet átírtam, leredukáltam önálló képpé, így az is az installáció részét képezte (1. számú képmelléklet). A végső, nagy fázis, a hang/zene „átírása”, illetve megfeleltetése színes vizuális elemekkel: lényegében egy audio-vizuális mű létrehozása volt (animáció, loop). Ez alkotta az installáció fő elemét (vetített mozgókép hanggal). Saját tizenkettes szín-hang-sort hoztam létre, ahol a főhangok tényleges, saját szinesztézián, míg a többi hang – abból kiindulva – a számítógép „képességein” (difference színkeverés) alapultak. Utólag vettem észre, hogy a megfeleltetésem egy teljesen önálló, jól feltérképezhető rendszert formáltak pl. az alakok közötti ritmusban, illetve a színek elhelyezkedésében. Egyébként Ingo Glass alapformáit rendeltem a „megálmodott” szín-családokhoz. A végeredmény az asszociatív és logikus természetű gondolkodás keverékének volt

köszönhető. A hangokkal szinkronban a szín-formák is „több szólamban keveredtek” és „haladásuk” teljesen összhangba került a zene folyásával, időbeli kiterjedésével. Vizuális zene jött létre. Az installáció – tehát – (a kiindulási) feliratból, egy nagy méretben kivetített loop-olt animációból, hozzá kapcsolódó sztereo hangból, 11 db 20 x 20 cm-es képből, a kinagyított partitúrából és annak átíratából állt. (2-3. számú képmellékletek) Az egész mű egyazon gondolat, egy szövegtöredék, a partitúra alapján megvalósított multimédia ki-

bontásának tekinthető. Az installáció karaktere (mégis) intermediálisnak mondható.

Vilém Flusser aktualitása korunkban sem halványul. Olyan időszakban élünk, ahol a korábbi médiumok egygé olvadnak; kibogozhatatlan viszonyokat generálva. Ahhoz, hogy feltárjuk a lényegi vonásokat – az „apparátusok” működésének megértésén túl –, új perspektívák felől kell közelednünk. A helyzet megérett arra, hogy – posztmediális¹¹ kontextusban – a valósághoz való viszonyunkat újra és újra megkíséreljük definiálni.

Irodalomjegyzék:

- Alexander László: *A színfényzene*, 1925 In: Peternák Miklós (szerk.): *F.I.L.M. – A magyar avant-garde film története és dokumentumai*. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1991.
- Collopy, Fred: *Three Centuries of Color Scales*. Online: RhythmicLight.com (2010. 07. 01)
- Flusser, Vilém: *A fotográfia filozófiája*. Tartóshullám, Budapest, 1990.
- Flusser, Vilém: *Képeink*. Online: <http://www.intermedia.c3.hu/mszovgy1/flusser2.htm>
- Ignácz Ádám: *Hang és fény – Hang vagy fény, A fényszólalom szerepe Alekszandr Szkrjabin Prometheusában*. Online: http://www.muksikalendarium.hu/muzsika/index.php?area=article&id_article=3093 (2012. 06. 12.)
- Ilona Keserü Ilona: *Régi képeim Párizsban*, 2010. Ilona Keserü Ilona, 2011. IKI – Újratervezés, Nádor Galéria, Pécs, 2011.
- Ingo Glass – Offene Raume*. Münchner Künstlerhaus, kiállítási katalógus, 2011., 21. o.
- Itten, Johannes: *A színek művészete*. Göncöl-Saxum, 2002, 120. o.
- Jewanski, Jörg: *Color-Tone Analogies: A Systematic Presentation of the Principles of Correspondence*. In: Dieter Daniels-Sandra Naumann (Ed.): *Audiovisuology Compendium*, Verlag der Buchhandlung Walther König, Köln, 2010., 343-344 o.
- Manovich, Lev: *Posztmédia esztétika – Krízisben a médium*. Online: http://www.exindex.hu/index.php?1=hu&t=nemtema&tf=krizisben_a_medium.html (2009. 06. 27.)

Jegyzetek

- 1 Pl. Vilém Flusser: *A fotográfia filozófiája*. Tartóshullám, Budapest, 1990., illetve Vilém Flusser: *Képeink*. Online: <http://www.intermedia.c3.hu/mszovgy1/flusser2.htm>
- 2 „*Szinkronia '12*”, SMOK, Slubice, Lengyelország, IAbiRyNT, Festiwal Nowej Sztuki / Festival der neuen Kunst, Slubice-Frankfurt (Oder), 2012. október
- 3 Fred Collopy: *Three Centuries of Color Scales*. Online: RhythmicLight.com (2010. 07. 01)
- 4 Ignác Ádám: *Hang és fény – Hang vagy fény, A fényszólamok szerepe Alekszandr Szkrjabin Prometheusában*. Online: http://www.muzeikalendarium.hu/muzsika/index.php?area=article&id_article=3093 (2012. 06. 12.)
- 5 Pl. Ilona Keserü Ilona: *Régi képeim Párizsban*, 2010.
„...ragyogó színek úgy kerülnek egymás mellé, hogy a folyamatos színsorból közben kimarad egy-két árnyalat, átmenet. A cangiante szín-szomszédságok elég nyersek, nem logikus a rendszerük, inkább a személyes szín-preferencián alapulnak, bizonyos szenzuális igényeket elégítenek ki, érzeteket keltenek. Fontos, hogy nem komplementer színpárok vannak egymás mellett.” Ilona Keserü Ilona, 2011. IKI – Újratervezés, Nádor Galéria, Pécs, 2011.
- 6 „...a színében a fénynek változatos, absztrakt formákban, a zenei-grafikai képhez hasonlóan és annak rokonaként kell meglennie. Alak hiányában a szín csupán alárendelt tényező a zenéhez képest. (...) A természetben a színek szinte kizárólag lágy, lassú átmenetekben jelennek meg: a napfelkelte, a felhők színezése... (...) ...a gyors színváltozás izgalmat jelent a néző számára... (...) A látás és hallás érzékelőképességének párhuzamossága érdekében egy színnel több hangot kell szembeállítani.”
Alexander László: *A színfényzene, 1925* In: Peternák Miklós (szerk.): *F.I.L.M. – A magyar avant-garde film története és dokumentumai*. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1991, 84-85.
- 7 Jörg Jewanski: *Color-Tone Analogies: A Systematic Presentation of the Principles of Correspondence*. In Dieter Daniels-Sandra Naumann (Ed.): *Audiovisuology Compendium*, Verlag der Buchhandlung Walther König, Köln, 2010., 343-344.
- 8 Vö. Johannes Itten: *A színek művészete*. Göncöl-Saxum, 2002, 120.
- 9 *Ingo Glass – Offene Raume*. Münchner Künstlerhaus, kiállítási katalógus, 2011., 21.
- 10 George Harrison: *My Sweet Lord*
- 11 Lev Manovich: *Posztmédia esztétika – Krízisben a médium*. Online: http://www.exindex.hu/index.php?1=hu&t=nemtema&tf=krizisben_a_medium.html (2009. 06. 27.)